

PALANDÖKEN RAM e-bülten

İÇİNDEKİLER

TANIMI

ETİYOLOJİSİ VE RİSK ETMENLERİ

YAYGINLIK

ERKEN BELİRTİLERİ

YERLEŞTİRME

OSB TEDAVİSİ VAR MIDIR?

SİZİ BEKLEYEN ZORLUKLAR VE YAPABİLECEKLERİNİZ

BİLİMSEL DAYANAKLI UYGULAMALAR

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU

TANIMI

Yaygın gelişimsel bozukluklar (YGB), sosyal ilişki, iletişim ve bilişsel gelişimde gecikme ya da sapma ile kendini gösteren ve genellikle yaşamın ilk yıllarında başlayan nöropsikiyatrik bozukluklardır. Amerikan Psikiyatri Birliği, 1994 yılında yaygın gelişimsel bozuklukları beş grupta sınıflandırmış ve otizm spektrum bozukluğunu bu gruplardan biri olarak göstermiştir. Otizm Spektrum Bozukluğu, "Yaygın Gelişimsel Bozukluk" (PDD: Pervasive Developmental Disorders) terimi ile eşanlamli olup, ileri düzeyde ve karmaşık bir gelişimsel yetersizlik anlamında kullanılmaktadır (Birkan, 2009; Kırcaali-İftar, 2012; Webber ve Scheuermann, 2008). Bu da bireylerde görülen belirtilerin benzer olmasına rağmen bu belirtilerin bazen bazı bireylerde başlangıç yaşı farklılaşabilir ya da görülme yoğunluğu daha ağır olabilir anlamına gelmektedir (Kanner, 1943; Webber ve Scheuermann, 2008). Otizm spektrum bozukluğu ilgili sorunların çeşitleri ve dereceleri, çocuktan çocuca büyük farklılıklar gösterir. Kimi çocuklarda bazı özellikler çok hafif, bazıları ise çok ağır gözlenebilir. Otizmliler çocukların bir kısmında normal zekâ düzeyi görülürken; birçoğunda değişik derecelerde öğrenme güçlüğüne ve çeşitli düzeylerde zekâ geriliğine de rastlanabilir. Öte yandan, pek azında (yaklaşık %10), otizmin yanı sıra, çok güçlü bellek, müzik yeteneği vb. üstün özellikler görülür.

ETİYOLOJİSİ (NEDENLERİ) VE RİSK ETMENLERİ

Günümüzde OSB'nin nedenleri konusunda genellikle genetik-nörobiyolojik-nörolojik, çevresel ve ailesel etkenlerin etkili olduğu yönünde görüşler savunulmaktadır.

I. Olası Genetik, Nörobiyolojik, Nörolojik Nedenler

Otizm spektrum bozukluğundaki genetik etkenlerle ilgili ilk kanıtlar, ikiz çocuklarla ve ailelerle yapılan çalışmalara dayanmaktadır. Tek yumurta ikizlerinde çift yumurta ikizlerine oranla otizm spektrum bozukluğu görülme yüzdesinin belirgin olarak yüksek olması (%90), tek yumurta ikizlerinden birinde otizm spektrum bozukluğu varsa diğerinde de

olma olasılığının %60-90 olması gibi bulgular, genetik etmenleri belirlemeye yönelik yapılan araştırmaların önemli bulgularıdır. (Özeren, 2013; Pehlivan Türk, Bakkaloğlu ve Ünal, 2003; Şener ve Özkul, 2013; Yosunkaya, 2013, Yüksel, 2005)

II. Olası Çevresel Nedenler

Ağır metal zehirlenmeleri, mide ve bağırsak sorunlarına neden olan gluten, kasein, proteinleri ve folik asit içerikli besinler ya da vitaminler, antibiyotik kullanımının artması, Omega-3 tüketiminin azalması, enfeksiyonlar gibi.

III. Olası Ailesel Nedenler

OSB olan bireylerin birinci derece yakınlarında yapılan aile çalışmalarında, aile bireylerinin %25'inde OSB'nin hafif türevi olan sosyal ve iletişimsel eksiklikler, stereotipik davranışların olduğu saptanmış ve bu görünüm "geniş otizm fenotipi" olarak isimlendirilmiştir. OSB'nin üç tipik davranış özelliği olan; sosyal yetersizlikler, iletişimde sıradışılık ve stereotipik, tekrarlayan davranışlar geniş otizm fenotipinin özelliğini oluşturmaktadır (Aydan ve Saraç, 2014; Baykara, 2003). Çocukluğun ilk zamanlarında yaşanan ileri derecede stres veya travma, ebeveynlerdeki psikiyatrik bozukluk veya anormal kişisel özelliklerin varlığı, ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim ve etkileşimdeki anormallikler otizm spektrum bozukluğunun ailesel etkenleri olarak kabul edilebilir (Schopler ve Mesibov, 1984, Akt. Aydın ve Saraç, s.186). Ülkemizde otistik çocukların anne-babaları ve kardeşlerindeki ruhsal belirtilerin araştırıldığı çalışmalarda annelerde ve kardeşlerde başa çıkma becerilerinde düşüklük, stres, endişe gibi depresif belirtilerin yüksek olduğu saptanmıştır (Akçakın ve Erden 2001; Baykara, 2003; Erden ve Akçakın, 2001).

RISK ETMENLERİ

Anne ya da babanın yaşlarının çocuk için ileri olması, eğitim ya da sosyo-ekonomik düzeyleri, alkol ya da madde bağımlılığı, psikiyatrik hastalıklar gibi ailesel etmenlerden her birinin OSB için birer risk etmeni olduğu kabul edilmektedir.

BUNLARI BİLİYOR MUSUNUZ?

Otizmin tek tedavisi erken tanı, yoğun ve sürekli eğitimidir!

59

Bugün doğan her 59 çocuktan 1'i otizm riski ile dünyaya geliyor.

YAYGINLIK

Yapılan son çalışmalarla birlikte günümüzde OSB'nin her 59 çocuktan birini etkilediğini belirlenmiştir. Türkiye'de ise OSB'nin yaygınlığı, kapsamlı bir tarama yapılmadığı için net olarak

bilinmemektedir; ancak bu oranın dünya geneline yakın olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca OSB'de cinsiyete göre görülme oranları incelendiğinde erkek çocuklarda görülme olasılığının kız çocuklarına göre daha fazla olduğu sonucu çıkarılmaktadır. OSB tüm ırklarda, etnik gruplarda ve sosyal statüsü ne olursa olsun her toplumda görülmektedir.

ERKEN BELİRTİLERİ (Eğer Çocuğunuz)

Başkalarıyla göz teması kurmamak ya da çok kısıtlı göz teması kurmak
İsmi söylediğinde bakmamak,

6. aydan itibaren başkalarına sıcak bir şekilde gülümsememek

9. aydan itibaren seslere, gülümsemelere ve yüz ifadelerine tepki vermemek

12. aydan itibaren agulamamak ve parmakla bir nesne ya da kişiyi işaret ederek göstermemek, "bay bay" gibi jestleri yapmamak

16. aydan itibaren tek bir sözcük söyleyememek

24. aydan itibaren iki sözcüklü basit cümleleri kuramamak

Söyleneni işitmemek gibi davranmak, yanından uzaklaşınca fark etmemek, sizi aramamak,

Elinden ya da kolundan tutulmayı veya kendisine sarınılmayı sevmemek

Cürütlüden rahatsızlık duymak İşaret ederek gösterdiğiniz bir şeye bakmamak,

Sizin yüz ifadelerinize kısıtlı tepki vermek, siz gülünce geri gülmek,

Taklit etmemek ya da çok sınırlı taklit becerisine sahip olmak,

Hayali oyun oynamakta zorluk çekmek,

Gözleri bir şeye takılıp kalmak, Parmağıyla işaret ederek istediği şeyi göstermemek,

Oyuncaklarla amacına uygun oynamayı bilmemek,

Bir oyuncuğu ya da iplik gibi şeyleri saatlerce ileri-geri çevirme gibi dairesel hareketleri yapmak

Akranlarını oynadığı oyunlara ilgi göstermemek ve katılmamak,

Konuşmada akranlarının gerisinde kalmak ya da garip biçimde konuşmak,

Bazı sözleri tekrar tekrar ve ilişkisiz ortamlarda söylemek(ekolali),

Sallanmak, çırpınmak gibi garip hareketler, Hep kendi bildiğince davranmak,

Bazı eşyaları döndürmek, sıraya dizmek gibi sıra dışı hareketler yapmak,

Günlük yaşamındaki düzen ve rutin değişikliklerine aşırı tepki vermek gibi davranışlar sergiliyorsa bir hastaneye başvurmanız ve çocuğunuzun otizm spektrum bozukluğu açısından değerlendirilmesini istemeniz gerekebilir.

ÖZELLİKLERİ

Dış görünüşleri ile diğer çocuklardan farklı olmayan otizmliler çocuklar davranışlarıyla diğer çocuklardan ayrılır.

SOSYAL ETKİLEŞİMDE YETERSİZLİKLER

- Göz kontağında sınırlılık
- Ortak ilgide sınırlılık
- Başkalarının yaptıklarına karşı ilgisizlik
- Akranlarıyla etkileşimde isteksizlik ve yetersizlik
- Yalnızlığı yeğlemek
- Başkalarının duygularını, görüşlerini anlamada yetersizlik
- Fiziksel dokunma, jest-mimik, gülümseme gibi sözel olmayan iletişim biçimlerini kullanmada sınırlılık
- Birincil derecedeki aile bireylerine bağlılıkta sınırlılık
- Hayali oyunlar oynamada sınırlılık

DİL VE İLETİŞİM BECERİLERİNDE YETERSİZLİKLER

- İşlevsel dil becerilerinin gelişiminde yetersizlik
- Ekolali (stereotipik ve tekrarlayıcı sözel ifadelerin kullanımı)
- Jest ve mimik gibi sözel olmayan ipuçlarını anlamada sınırlılık
- Kendiliğinden sohbet başlatmada sınırlılık
- Beden dili kullanımında sınırlılık
- Zamirlerin özellikle "ben" zamirinin doğru ve yerinde kullanımında sınırlılık
- Soyut ve mecazi sözcükleri ya da deyimleri algılamada ve anlamada sınırlılık

TAKINTI VE SIRA DIŞI DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİ

- Nesnelere sıra dışı amaçlarla kullanmak
- Nesnelere duyuşal özellikleriyle aşırı ilgilenmek
- Hareket eden nesnelere aşırı ilgi göstermek
- Sıra dışı konulara aşırı ilgi duymak
- Sıra dışı beden hareketleri
- Sıra dışı el hareketleri
- Belli düzen ve rutinelere ilişkin aşırı ısrarcılık
- Düzen ve rutinlerinde olan değişikliklere aşırı tepki göstermek
- Kendine ve başkalarına zarar verici davranışlar göstermek
- Yabancılarla, kalabalığa ve yeni durumlara karşı sosyal korkular, kaygılar veya saldırgan davranışlar da bulunmak
- Görsel, dokunsal ya da işitsel uyaranlara karşı aşırı hassasiyet göstermek
- Uyku ve yemek problemlerinin olması

TIBBİ VE EĞİTSEL TANILAMA

Tıbbi Tanılama

DSM-IV ve DSM-5'te özellikle otizm spektrum bozukluğunun tanı ölçütleri arasında farklılıklar söz konusudur. DSM'ye ek olarak ICD-10'un tanı ölçütlerinden de yararlanılmaktadır. ICD ise tüm dünyada hastalıklarla ilgili ortak bir dil oluşturmak ve tutarlı-standart bir şekilde veri paylaşımını sağlamak için 1994'ten bu yana kullanılmaktadır.

Türkiye'de Kullanılan Tanılama Araçları

- Çocukluk Otizmi Dereceleme Ölçeği (CARS)
- Gilliam Otizm Dereceleme Ölçeği -2 (GARS - 2 veya GOBDÖ - 2 TV)
- Otizm Davranış Kontrol Listesi (ABC)

Eğitsel Tanılama

Kurul raporunda çocuğun alması gereken eğitim ile ilgili bir bilgi bulunmamakta, sadece özel eğitime uygunluğu belirtilmektedir (Zanbak, 2007). Dolayısıyla aile, çocuğun eğitsel değerlendirilmesinin yapılması ve çocuğa uygun en az kısıtlayıcı eğitim ortamının belirlenebilmesi ve bireysel eğitim planının hazırlanabilmesi(BEP) için ikamet ettiği bölgenin bağlı olduğu rehberlik araştırma merkezine yönlendirilmelidir.

Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama İçin Gerekli Belgeler

Madde (8)-1 Eğitsel değerlendirme ve tanılama için:

- a) Bireyin velisini ya da okul yönetiminin yazılı talebi,
- b) Koruyucu aile yanda kalan bireyler için yapılan başvurularda koruyucu aile belgesi,
- c) Okula kayıtlı olan öğrenciler için Eğitsel Değerlendirme İstek formu (EK-3),
- d) Birey için uygun eğitim ortamına yönlendirilmesi amaçlı başvurularda gerektiğinde Engelli Sağlık Kurulu Raporu,
- e) Özel Eğitim Kurumları Kanunu kapsamında hizmet sunan kurumlarda destek eğitim hizmeti almak üzere yapılan başvurularda Engelli Sağlık Kurulu Raporu,
- f) Özel eğitim hizmetleri kanunu kapsamında hizmet sunan kurumlarda destek eğitim hizmeti alan bireylerin raporlarının yenilenmesi için yapılan başvurularda ilgili kurumca düzenlenecek Dönem Sonu Bireysel Performans Değerlendirme Formu (EK-4) istenir.

YERLEŞTİRME

Her aşamada olduğu gibi yerleştirme aşamasında da ailenin görüşünün alınması önemlidir. 573 sayılı KHK'de yerleştirmenin esasları bireyin yaşına göre ele alınmıştır. Buna göre özel eğitim hizmetleri, aile desteklenerek evde veya kurumlarda verilir.

Kaynaştırma Sınıfı-Genel Eğitim Sınıfı
Özel Eğitim Sınıfı
Özel Eğitim
Uygulama Merkezi
Evde Eğitim-Öğretim
Hastane Sınıfı/Okulu
Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

- Tanılanmış çocuklar için okul öncesi eğitimin zorunlu olduğu belirtilmiş ve bu eğitimin bireyin düzeyine göre özel eğitim anasınıfı/anaokulu ya da okul öncesi eğitim kurumlarında (kaynaştırma) verileceği belirtilmiştir.
- Hafif düzeyde otizme sahip bireyler uygun kademede kaynaştırma eğitimini alabilir ve kaynak odada destek hizmetlerden yararlanabilir.
- Bireyler ikamet ettikleri bölgelerde bulunan, farklı kademelerdeki düzeylerine uygun özel eğitim sınıflarında eğitim alabilir. Düzeylerine uygun özel eğitim sınıfı yoksa açılması için özel eğitim hizmetleri kurulu teklifi doğrultusunda il/ilçe illi eğitim müdürlükleri tarafından özel eğitim sınıfları açılır.
- Orta ve ağır düzeyde otizmi olan bireyler Özel Eğitim Uygulama Okullarında yaşlarına uygun kademelerde eğitim hizmetinde yararlanabilir.
- Okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki özel eğitime ihtiyacı olan ancak eğitim ve öğretim kurumlarından doğrudan yararlanamayacak durumda olan çocuklara Evde Eğitim hizmeti verilebilir.

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞUNUN TEDAVİSİ VAR MIDIR?

Otizm spektrum bozukluğunun ilaçla tedavisi bugün sahip olunan bilgilerle mümkün değildir. Ancak, otizm spektrum bozukluğunun belirtileri erken yaşta başlanılan yoğun eğitim desteğiyle azaltılabilir ve yeni beceriler kazandırılarak davranış sorunları ortadan kaldırılabilir. Otizmin tedavisi konusunda yapılan birçok çalışmanın sonucunda en iyi tedavinin eğitim olduğu anlaşılmıştır. Doktorların yazdığı ilaçlar da dâhil olmak üzere diğer tüm yöntemler çocuğun eğitimini desteklemek için kullanılır. Bu nedenle, hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın, bunun yanında erken, yoğun ve sürekli özel eğitim şarttır. (tohum otizm vakfı el kitabı)

SİZİ BEKLEYEN ZORLUKLAR VE YAPABİLECEKLERİNİZ

Özel gereksinimli bir çocuğun varlığını kabullenmek ebeveynler için uzun, zorlu ve iniş-çıkışlı bir süreçtir. Ailede her birey bu süreci farklı biçimlerde yaşayabilir; bu durumu anlamakta ve kabullenmekte kendine özgü zorluklarla karşılaşabilir. Ailenizde otizm spektrum bozukluğu söz konusu olduğunda mutlaka otizm konusunda bilgi edinin. Bunu yaparken doğru ve güvenilir bilgi kaynaklarına ulaştığınızdan emin olmalısınız!

Siz otizm spektrum bozukluğu olan bir çocuk ebeveyni olarak önünüzdeki bu yeni hayata uyum sağlamaya hazırlanırken, bir yandan da yakın çevrenizdekilerin bu durumu anlamaları ve kabul etmeleri için çaba harcamak durumunda kalabilirsiniz. Bu durumda gerektiğinde otizm tanısı olan çocuğa sahip diğer ebeveynlerle görüşebilirsiniz. Bu ailelerde sorunların nasıl yaşandığı ve çözümlendiği konusunda görüş ve bilgi edinebilirsiniz. Ayrıca, psikolojik desteğe gereksinim duyduğunuzda bir uzmana başvurarak bu konuda yardım alabilirsiniz. Böylece, duygularınızı daha rahat ifade edebilir ve aileniz, çocuğunuz ve kendiniz için tam olarak ne yapmanız gerektiğine ilişkin daha doğru kararlar alabilirsiniz. Ailede ne yaşarsanız yaşayın aile olarak bir bütün olduğunuzu unutmamalısınız. Ailedeki her bir üyenin iyilik halinin sağlanması ve korunmasına özen gösterilmesi gerektiği bilinmelidir. Bu anlamda kendinize, eşler olarak birbirinize ve varsa diğer çocuklarınıza vakit ayırıp kaliteli vakit geçirmeye özen göstermelisiniz. (tohum otizm vakfı el kitabı)

BİLİMSEL DAYANAKLI UYGULAMALAR

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) ile ilgili ilk çalışmaların 1940'lı yıllarda başlamasından bu yana, OSB olan bireylerin bakımından ve eğitiminden sorumlu olan kişiler, OSB olan bireyler için etkili uygulamaları ortaya koymak üzere yoğun çaba sarf etmektedirler. Bilim dünyası artık uygulamaların etkililiğine ilişkin kanıtlar sağlamakta, bilimsel dayanaklı uygulamaları belirlemek üzere çalışmalar yapmaktadır (Cook ve Odom, 2013; Odom, Collet-Klingenberg, Rogers ve Hatton, 2010; Wong ve diğerleri, 2013). Bu çabaların önemli bir bölümü uygulamaların bilimsel dayanaklarını oluşturmak üzerinedir. Bilimsel dayanaklı uygulama (evidence-based intervention), etkililiğine ilişkin vadettiği sonuçları gerçekten sağladığına ilişkin hakemli dergilerde yayımlanmış yeterli düzeyde yüksek nitelikli tam ya da yarı deneysel araştırma bulgusuna sahip olan uygulamadır (Kırcaali-İftar, 2007; Kurt, 2012a; National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorders [NPDC], 2014a)

NPDC çalışma ekibinin 2013 yılında yayımlandıkları rapora göre (Wong ve diğerleri, 2013) 27 uygulama, ölçütleri karşılayarak "bilimsel dayanaklı uygulama" olarak tanımlanmıştır.

BİLİMSEL DAYANAKLI UYGULAMALAR**AKRAN
ARACILI
UYGULAMALAR**

Akran aracılı uygulamalar doğal ortamlardaki sosyal fırsatları arttırarak, normal gelişim gösteren bireylere, benzer yaştaki ya da gelişim düzeyindeki OSB olan akranları ile etkileşim kurma yollarını ve akranlarını yeni beceriler kazanma yönünden desteklemelerini öğretmek için kullanılan öğretim uygulamalarıdır.

Akranlardan en az bir tanesi OSB olan birey olacak biçimde akranlar eşlenirler ya da iş birlikli gruplara yerleştirilirler.

Araştırmalar, akran aracılı uygulamaların OSB olan bireylere sosyal becerilerin, iletişim becerilerinin, oyun becerilerinin, okula hazırlık becerilerinin ve uyum becerilerinin öğretiminde etkili biçimde kullanıldığını ortaya koymaktadır.

**AYRIMLI
PEKİŞTİRME**

Ayrımlı pekiştirm, yeni davranışlar öğretmek, olumlu davranışları arttırmak ya da problem davranışları azaltmak üzere, olumlu davranışın varlığının ya da problem davranışın yokluğunun pekiştirilmesi ve problem davranışın pekiştirilmemesi sürecidir. Ayrımlı pekiştirme sürecinde bireyin olumlu davranışları pekiştirilirken, problem davranışları görmezden gelinir. Ayrımlı pekiştirme, OSB olan bireylere motor becerilerin, bilişsel becerilerin, akademik becerilerin, iletişim becerilerinin, sosyal becerilerin, oyun becerilerinin, okula hazırlık becerilerinin ve uyum becerilerinin öğretiminde etkili biçimde kullanılmaktadır.

**DOĞAL
ÖĞRETİM
UYGULAMALARI**

Doğal öğretim uygulamaları, çevre düzenlemesinin, etkileşim tekniklerinin ve uygulamalı davranış analizi ilkelerine dayalı stratejilerin birlikte kullanımına dayanan öğretim uygulamalarıdır. Doğal öğretim uygulamalarında beceriler günlük yaşam içinde sergilendiği biçimde ve doğal etkinlikler ve rutinler içinde öğretilir.

**AYRIK
DENEMELERLE
ÖĞRETİM**

Ayrıık denemelerle öğretim, uygulamalı davranış analizi ilkelerine dayanan; planlı, kontrollü ve sistemli biçimde beceri öğretmek üzere kullanılan, yetişkin-yönlendirmeli, birebir öğretim uygulamasıdır. Ayrıık denemelerle öğretim, ayrıştırlmış bir ortamda, birebir öğretim biçiminde planlanan, kesin bir başlangıcı ve bitişi olan davranış ya da tepkilerin öğretiminde, tekrarlı denemelerle gerçekleştirilen oldukça yapılandırılmış bir uygulama biçimidir. Bu uygulamada öncüller ve sonuçlar dikkatli biçimde planlanır ve uygulanır. OSB olan bireylerin repertuvarlarına yeni davranış biçimleri ve yeni ayırt etmeler kazandırmak üzere kullanılır.

BECERİ ANALİZİ

Karmaşık ya da zincirleme bir becerinin daha kolay öğrenilebilmesi için becerinin küçük parçalara ayrılarak öğretilmesidir. Başka bir ifadeyle beceri analizi, bir beceriyi oluşturan her bir öğretilen davranışın oluşum hiyerarşisine göre sıralanmasıdır

**ANNE BABALAR
TARAFINDAN
GERÇEKLEŞTİRİLEN
UYGULAMALAR**

Anne babalar tarafından gerçekleştirilen uygulamalar, anne babaların kendi çocuklarıyla gerçekleştirilecek bir öğretim ya da müdahale programının tamamını ya da bir kısmını yürüttükleri öğretim uygulamalarıdır. Anne babalar, evde ya da toplumsal ortamlarda bire bir ya da grup öğretimi kullanarak çocuklarına öğretim yapma konusunda uzmanlar tarafından yetiştirilirler. Anne babaların eğitimi için kullanılan yöntemler değişiklik göstermekle birlikte bu yöntemler genellikle; bilgi verici öğretim sunma, yazılı materyal kullanma, tartışma, koçluk yapma, canlı ya da videoyla model olma, rol oynama, alıştırma yapma ya da performans geri bildirim sunmadan oluşmaktadır

**BEKLEME
SÜRELİ ÖĞRETİM**

Bekleme süreli öğretim, öğretim etkinlikleri sırasında ipucu kullanımının sistematik olarak silikleştirildiği öğretim uygulamalarıdır. Hedef uyaran ile ipucu sunumu arasında kısa süreli bir bekleme(örneğin 1-5 sn.) gerektirdiğinden bekleme süreli öğretim olarak adlandırılmaktadır. Bekleme süreli öğretim kullanılırken başlarda, bireyin hata yapma olasılığını azaltmak üzere hedef uyaran ile ipucu eş zamanlı olarak sunulur ve zamanla hedef uyaran ile ipucu arasında bir bekleme süresi eklenerek ipucu yavaş yavaş ya da birden silikleştirilir. Hedef uyaran ile ipucunun eş zamanlı olarak sunulduğu denemelere 0 saniye bekleme süreli denemeler adı verilir.

BİLİMSEL DAYANAKLI UYGULAMALAR**BEKLEME
SÜRELİ ÖĞRETİM**

Öğretim etkinlikleri sırasında ipucu kullanımının sistematik olarak silikleştirildiği öğretim uygulamalarıdır. Hedef uyaran ile ipucu sunumu arasında kısa süreli bir bekleme(örneğin 1-5 sn.) gerektirdiğinden bekleme süreli öğretim olarak adlandırılmaktadır. Bekleme süreli öğretim kullanılırken başlarda, bireyin hata yapma olasılığını azaltmak üzere hedef uyaran ile ipucu eş zamanlı olarak sunulur ve zamanla hedef uyaran ile ipucu arasına bir bekleme süresi eklenerek ipucu yavaş yavaş ya da birden silikleştirilir. Hedef uyaran ile ipucunun eş zamanlı olarak sunulduğu denemelere 0 saniye bekleme süreli denemeler adı verilir.

**BİLİŞSEL
DAVRANIŞSAL
UYGULAMALAR**

Davranışın oluşumunun bilişsel süreçler aracılığıyla gerçekleştiği temeline dayanan öğretim uygulamalarıdır. Bireylere kendi duygu ve düşüncelerini incelemeleri, olumsuz duygu ve düşüncelerin ortaya çıktığı zamanları fark etmeleri ve daha sonra kendi duygu, düşünce ve davranışlarını değiştirmek üzere stratejiler kullanmaları öğretilir.

Bu öğretim uygulamaları genellikle öfke ve kaygı gibi hislerle ilgili sorun yaşayan bireylerle kullanılır. Bilişsel davranışsal uygulamalar çoğunlukla sosyal öyküler, pekiştirme ve anne babalar tarafından gerçekleştirilen uygulamalarla birlikte kullanılırlar.

EGZERSİZLER

Problem davranışları azaltmak ya da uygun davranışları artırmak için fiziksel etkinlikleri ve motor becerileri artırmak yoluyla fiziksel çabada artışı içeren bir öğretim uygulamasıdır. Egzersizler genellikle ısınma hareketleri ile başlayıp soğuma hareketleri ile biter, açık ya da kapalı ortamlarda gerçekleştirilen aerobik (koşma, atlama ve yüzme vb.), vücut geliştirme ve germe etkinliklerini içerebilir. Egzersizler genellikle ipucu, pekiştirme ve görsel desteklerle birlikte kullanılmaktadır.

**GÖRSEL
DESTEKLER**

Bir etkinlik, rutin ya da beklenti ile ilgili bilgi veren ve/veya bir becerinin nasıl yapılacağını gösteren görsel somut ipuçlarıdır. Görsel destekler genellikle; öğrenme çevresini düzenlemek, etkinliklere, rutinlere ve davranışlara ilişkin beklentiler oluşturmak, ipucu ya da hatırlatıcı sunmak ve bir etkinlik için hazırlanmak ya da öğretim yapmak amacıyla kullanılırlar.

**KENDİNİ
YÖNETME**

Kendini yönetme, bireylere kendi davranışları üzerinde kontrol sahibi olmalarını ve kendi davranışlarını bağımsız olarak düzenlemelerini öğretmek üzere kullanılan öğretim paketi ya da öğretim uygulamasıdır

**İŞLEVSEL
İLETİŞİM
ÖĞRETİMİ**

Uygun iletişim davranışlarının artırılması ya da yeni iletişim davranışlarının kazandırılması yoluyla problem davranışların azaltıldığı pekiştirmeye dayalı bir davranış değiştirme uygulamasıdır. İşlevsel iletişim öğretiminin amacı, işlevsel davranış değerlendirmesinde elde edilen sonuçlara dayalı olarak bireye problem davranışın yerine geçecek ve pekiştireç elde etmek için kullanılacak alternatif ve uygun iletişim davranışları öğretmektir.

MODEL OLMA

Bireyin model tarafından sergilenen davranışı gözleyip taklit etmesi ve taklit yoluyla davranış ediniminin sağlanmasıdır. Model olmada bireyin, modelin sergilediği davranışı ve bu davranış nedeniyle pekiştireç elde etmesini gözlemesi, daha sonra aynı davranışı taklit ettiği için bireyin kendisinin pekiştirilmesi söz konusudur.

PEKİŞTİRME

bireyin olumlu davranışlarından sonra ona hoş giden bir uyaran verilmesi ve bireyin bu olumlu davranışları ileride tekrar etme olasılığının artmasıdır. Pekiştirme, yeni davranışlar kazandırmak ya da var olan davranışları artırmak üzere kullanılır.

REPLİKLI ÖĞRETİM

OSB olan bireylere belli bir etkinlik sırasında ne olacağını tahmin etme ve bu etkinliğe uygun biçimde katılma konusunda yardım etmektir. Replikli öğretim, OSB olan bireylere etkileşime girme, karşılıklı konuşma başlatma ve sürdürme becerilerini öğretmek için kullanılmaktadır.

BİLİMSEL DAYANAKLI UYGULAMALAR**RESİM DEĞİŞ TOKUŞUNA DAYALI İLETİŞİM SİSTEMİ**

Uygulamalı davranış analizi ilkelerine dayalı, normal dil ve iletişim gelişim aşamalarını temel alan, OSB olan bireylere yönelik geliştirilmiş, resimli alternatif bir iletişim sistemidir. PECS bireylere, sosyal bağlamda iletişim kurmayı öğretmek üzere kullanılır.

TEKNOLOJİ DESTEKLİ ÖĞRETİM VE UYGULAMA

Bireyin gereksinimlerini karşılamak üzere gerçekleştirilen öğretimin ya da müdahalenin temel özelliğinin teknoloji olduğu öğretim uygulamasıdır. Teknoloji destekli uygulamalar, konuşma üreten cihazlar, akıllı telefonlar, tablet bilgisayarlar, bilgisayar destekli öğretim programları ve sanal ağlar gibi çok geniş yelpazede cihazı kapsar.

**SOSYAL
ÖYKÜLER**

Sosyal öyküler, belli ipuçlarının altını çizerek zor ya da karmaşık sosyal durumları ayrıntılı biçimde betimleyen, bu betimleme yoluyla bireylerin sosyal durumları anlamalarını sağlayan ve sosyal durumlara uygun tepki örnekleri sunan, bireyselleştirilmiş kısa öykülerdir.

SÖNME

problem davranışı azaltmak ya da ortadan kaldırmak üzere kullanılan uygulamalı davranış analizine dayalı bir uygulamadır. Sönme, problem davranışın ardından gerçekleşen ve problem davranışın sürmesini sağlayan pekiştirecin ortadan kaldırılması ve bunu takiben problem davranışın giderek azalıp ortadan kalkmasıdır.

**SOSYAL
BECERİ ÖĞRETİMİ**

OSB olan bireylere, normal gelişim gösteren akranları ile uygun etkileşim kurmak için gerekli olan sosyal becerileri öğretmek üzere bireysel ya da grup düzenlemesi biçiminde gerçekleştirilen öğretim uygulamasıdır.

**TEMEL TEPKİ
ÖĞRETİMİ**

Uygulamalı davranış analizi ve gelişimsel yaklaşım ilkelerine dayalı, OSB olan çocukların öğretiminde etkili biçimde kullanılan doğal davranışsal uygulamalardan biridir. Temel tepki öğretimi, girişimler ve ilgiler üzerine inşa edilmiştir ve özellikle iletişim, dil, oyun ve sosyal becerilerin kazandırılmasında etkilidir. Motivasyon, çoklu uyaranlara tepkide bulunma, kendini yönetme ve kendiliğinden sosyal etkileşim başlatma alanlarını güçlendirerek daha etkili ve verimli bir uygulama oluşturmayı hedefler.

**TEPKİYİ
DURDURMA
/YENİDEN
YÖNLENDİRME**

Bireyin problem davranışı sergilediği anda problem davranışın durdurulması ve bireyin dikkatinin problem davranıştan uzaklaştırılıp problem davranışla uyumsuz olumlu bir davranış yapmak üzere yeniden yönlendirilmesidir.

**VIDEO
MODELLE ÖĞRETİM**

Birey tepkide bulunmadan önce, bireyin doğru tepkide bulunma olasılığını artırmak için çoğunlukla bir yetişkin tarafından bireye yardım edilmesidir. İpucu sunma genellikle ayrıık denemelerle öğretim, bekleme süreli öğretim, pekiştirme, temel tepki öğretimi ve video modelle öğretim gibi diğer bilimsel dayanaklı uygulamalarla birlikte ya da onların bir parçası olarak kullanılır.

YAPILANDIRILMIŞ OYUN GRUPLARI

OSB olan bireylerin yanı sıra normal gelişim gösteren akranların bulunduğu, gruptaki temaların ve rollerin yetişkin bir lider tarafından açık biçimde belirlendiği, etkinliğin amaçlarıyla ilgili olarak öğrenci performansını desteklemek üzere gerektiğinde ipuçlarının kullanıldığı ve tanımlanmış bir alanda tanımlanmış bir etkinliğin gerçekleştirildiği uygulamalardır.

KAYNAKÇA

- 1
Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği(2018), T.C. Resmi Gazete, 30471, 7Temmuz 2018
- 2
Çolak A. (2016) Otizm Spektrum Bozukluğunu Anlamak. İçinde: Otizm Spekturum Bozukluğu. Ed. Cavkaytar A. Ankara, s: 21-47
- 3
Kaya Ö. (2016) Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerin Değerlendirmesi. İçinde: Otizm Spekturum Bozukluğu. Ed. Cavkaytar A. Ankara, s: 65-88
- 4
Özlem Ş. (2016) Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireyler İçin Bilimsel Dayanaklı Uygulamalar. İçinde: Otizm Spekturum Bozukluğu. Ed. Cavkaytar A. Ankara, s: 125-145
- 5
K:Google :’ Google Gizlilik Politikası’ 31 Nisan 2020. [https://ailevecalisma.gov.tr>...PDFWeb sonuçları- TC Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı](https://ailevecalisma.gov.tr>...PDFWeb%20sonu%27clar%20- TC Aile, %27alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)
- 6
K: Google: ‘Google Gizlilik Politikası’ son güncelleme 14 Ocak 2018. tohumotizm.org.tr
- 7
K: Google: ‘Google Gizlilik Politikası’ son güncelleme 3 Ađustos 2016. Orgm.meb.gov.tr/www/destek-egitim-odasi-ve-ozel-egitim-sinifi-kilavuzlari-guncellendi/icerik/765
- 8
K: Google: ‘Google Gizlilik Politikası’ son güncelleme 14 Haziran 2018. Otsimo.com/tr/turkiyede-otizimli-cocuk-sayisi/amp/

HAZIRLAYAN

Dilek TOP
ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENİ

Mahmut ÖZDEMİR
ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENİ